mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981
Gruodžio mėn. 5 d. / December 5, 1981
Part Two — Nr. 283 (44)

LIETUVOS RESPUBLIKINĖ KAZYDO BIBLIOTEKA

Šiame numeryje:

Poezija prie bendro stalo: K. Grigaitytės ir Č. Grincevičiaus žodis.
Mokslo ir religijos santykių klausimas šiandien.
Mokslo ir tautiškumo vertybių akistatoj: dr. Pr. Zundės kalba simpoziumą atidarant.
Bernardo Brazdžionio eilėraščiai.
Mokslas ir tauta mūsų istorijoje: dr. J. Girniaus simpozinės paskaitos santrauka.
PLB pirm. Vytauto Kamanto žodis simpoziumą uždarant.
Kai dangus priartėja prie žemės: Krėvės „Raganius" simpoziumo scenoje.
Istorijos sesija simpoziume.
Cz. Miloszo ir T. Venclovos vilnietiško dialogo knyga Lenkijoje.
Dar apie PEN rezoliuciją Pabaltijo klausimu.

Kertinė Parašte

Ir poezija prie bendro stalo

Laureatės Kotrynos Grigaitytės žodis Mokslo ir Kūrybos simpoziume, Chicagoje, š.m. lapkričio 27 d. Lietuvių rašytojų draugijos 1980 metų premijos įteikimo iškilmėje.

Didžiai gerbiami ir mieli šios šventės dalyviai,

Prieš 18 metų atvykau Chicagon atšvęsti Maironio Metų užbaigos, kur man buvo įteikta „Draugo" poezijos konkurso premija už poezijos rinkinį „Rudens sapnai".

Niekad nepamiršiu, kaip labai šiltai buvau tada čikagiečių sutikta. Už tai esu giliai dėkinga iki šios dienos.

Šį kartą atsiradau čia ir vėl netuščiomis. Atvežiau jums, mieli bičiuliai, paskutinį savo rinkinį „Marių vėjui skambant".

Pasaulin pašauktieji nė vienas nenorim išnykti be pėdsakų. Vieniems tai sekasi lengviau, kitiems sunkiau. Žemės trauka, matyt, taip yra paveikusi žmogų, kad jis ir po mirties nori būti joje gyvas. Viešpaties apdalinti tuo ar kitu talentu, eina šios žemės takais, nešdamiesi ir tam tikrą pareigą — skleisti gautą šviesą kitiems. Kartais kūryba yra kentėjimas, o kartais palaima. Kurdamas atitrūksti nuo kasdienybės, pasineri į savitus pasaulius. Ten esi vienas, bet ne vienišas. Deja, iš tų pasaulių mus vėl paršaukia diena kasdieninė, kur neretai laukia daugiau ar mažiau kietas gyvenimas. Gyvenimas, kuris priklauso ne vien kūrėjui, bet žmogui apskritai.

Savo kūrybine patirtimi kūrėjas siekia susilieti su skaitytoju per grožį, neretai ir meilę. Jis atveria skaitytojui savo pasaulį ir atiduoda tai, ką labiausiai brangina. Kodėl menininkas kuria, tiksliai apibūdinti neįmanoma. Galbūt todėl, kad jis negali nekurti. Jis šaukia, kad būtų išgirstas, kad jo darbai, jo vardas išliktų ateinančioms kartoms, kaip šaknys, maitinančios laukiantį žydėjimo medį.

Nusiskundžiama, kad vis mažiau berodoma dėmesio lietuviškai knygai, kad neretai užgožia ją materialinės vertybės. Žinoma, tai liūdnas reiškinys. Bet ir išdegusiuos plotuos kartais subanguoja vešli žaluma. Nenuleiskime rankų. Yra profesorių, kurie skaito paskaitą ir vienam studentui. Pagarba abiem!

Plunksna galinga. Prisiminkime Donelaitį ir tuos, kurie vėliau įsikūnijo Basanavičiaus „Aušroj" ir Kudirkos „Varpe". Po jų gretos gausėjo iki pilnutėlio sužydėjimo Nepriklausomos Lietuvos metais. Istorijos kelias nepabaigiamas. Atsiverskim jos lapus. Iš ten prabils tėvynė: dramatiška, herojiška, kenčianti. Nepažindamas medžio, iš kurio esi išaugęs, ir šakos, ant kurios sėdi, gali greitai palūžti, arba įkristi į svetimą krepšį.

Mylėkim savo kalbą, šimtmečiais motulių prie ratelio išsaugotą. Mylėkim savo knygą, laisvės praradimu, trėmimais ir kraujo kaina apmokėtą. Gyvas tautos žodis nežus.

Literatūra — menas, sutikime, yra laisvi. Laisvame krašte laisvai kurti yra laimė. Bet, mano įsitikinimu, tatai neatpalaiduoja ir nuo tam tikros atsakomybės Dievui ir žmonijai. Talentas yra dovana. Darbas — jo vaisiai. Tokio darbo vainikavimą mes visi, kaip viena šeima, šiandien išgyvenam. Kai padangė apsiblausia debesimis, ne vienas iš mūs traukiamės į save iš mus supančios aplinkos. Tada labai reikalinga properša, kad sužėrėjęs spindulys nužertų debesis, grąžintų mus į pirmykštę būtį. Šiandien taip ir įvyko: džiaugsmu pulsuoja širdis. Norėtųs pratęsti šią valandą už nubrėžtos ribos.

Literatūrinės premijos lyg ir primena jūros potvynius ir atoslūgius. Tie atoslūgiai gal tęstųsi per ilgai, jei premijos

(Nukelta į 2 psl.)

Mokslų ir religijos santykių klausimas šiandien

KUN. VYT. BAGDANAVIČIUS, MIC

Galima sakyti, kad Galileo (1564-1642) yra modernaus mokslo, tiek teorinio, tiek pritaikomojo, kūrėjas. Daug kam atrodo, kad Galileo yra kartu pradininkas ir konflikto tarp religijos ir mokslo. Tačiau, giliau pažvelgus į Galileo konfliktą, paaiškėja, kad čia būta konflikto tarp mokslo ir mokslo. Galileo išėjo prieš per griežtą aristelinės fizikos sampratą (Ludovico Geymonat, Filosfia y filosofia de la ciencia, cit. iš ispaniško vertimp padaryto Manuel Sacristan, 154 psl.). Bažnyčios organai į šį konfliktą pateko tuo būdu, kad jie atstovavo aristotelinei fizikai ir ptolomejinei astronomijai. Bažnyčios atstovai, priešindamiesi Galilejui, atstovavo ne krikščionybei, bet tuo metu galiojančių mokslų požiūriui. Jų klaida buvo dvejopa, visų pirma, jie Bažnyčios vardu gynė ne religinę tiesą ir antra, jie gyne tokią mokslinę tiesą, kuri ilgainiui pasirodė tiesa nelaikytina.

Jeigu Galilejo atveju konfliktas tarp mokslo ir religijos, iš esmės žiūrint, neiškyla, tai kito tiksliųjų mokslų filosofo būtent Auguste Comte (1798-1857) atveju šis konfliktas pasirodo labai realiai. A. Comte, modernios scientistinės filosofijos kūrėjas tik griežtiesiems mokslams pripažino tiesos monopolį, o į religiją žiūrėjo, kaip į pažangą, kilusią iš burtininkystės, bet kuri dabar yra taip pat atgyvenusi ir savo vietą užleidusi mokslams. Tai yra plačiai paplitęs Comte trijų kultūros stadijų mokslas: burtininkystės, religijos ir tiksliųjų mokslų.

Šios galvosenos ir jos populiarizacijos įtakoje paplito pažiūra, kad tik tikslieji mokslai gali kalbėti tiesos vardu. Kiekviena pažiūra, kuri nėra patikrinama stebėjimo, eksperimentavimo ir skaičiavimo metodais, pradėta nelaikyti patikimu dalyku. Tai galioja net filosofiniuose moksluose iki šios dienos. (Pal. Fredrick Capleston, S.J. Contemprary Philosophy, Newman Press, 1956 m. 40 psl. Ir to paties autoriaus Aquinas, Pelican Books, 1979, 53 psl.).

Esant šitokiai būklei, tikėjimo ir mokslų klausimas įgyja didelio aktualumo. Kaip mums tenka žiūrėti į susidariusią būklę? Ar tikslieji mokslai turi pasakyti paskutinį žodį visuose žmogų liečiančiuose klausimuose, taigi ir religiniuose? Ir iš kitos pusės, ar religija turi vaidmenį mokslinės metodikos klausimuose? Ar religija ir mokslas yra tokios sritys, kurios visiškai viena su kita nesusisiekia?

Norint susigaudyti šiuose klausimuose, verta nukreipti savo dėmesį į pačias pirmines sąvokas, kuriomis veikia tikslieji mokslai ir religija. Iš jų sugretinimo mums paaiškės, su kokiomis skirtingomis sritimis turime reikalo.

Taip pat pagrindinės tiksliųjų mokslų sąvokos yra: vienetas, taškas, tiesioji linija, plokštuma, kampas, trikampis, kvadratas, greitis, traukos jėga ir panašios. Tikslieji mokslai, analizuodami šias sąvokas, yra pasiekę tokių aukštumų ir įžvelgę tokių subtilių santykių ir jų veikimo dėsnių, kad tai įgalino techninius mokslus sukurti reliatyviai naujų dalykų, kaip jėgos išgavimas iš karščio, pakeitimas traukos jėgų skraidant, atrandant ir panaudojant jėgas, kurios išoriškai yra nepastebimos, kaip radijas; atrandant naujų jėgų, skaldant medžiagą ir panašiai. Tačiau visa ši veikla remiasi aukščiau minėtomis sąvokomis, jas, jei taip galima išsireikšti, sudvasinant, suteorinant.

Jeigu mes dabar nukreiptume savo žvilgsnį į sąvokas, kuriomis veikia religija, mes pastebėtume skirtingą vaizdą. Čia prieš mūsų akis iškiltų tokios sąvokos, kaip: asmuo, būtis, meilė, gėris, teisingumas, palankumas kitam, prasmė, tikslas, santykiavimas, amžinybė, kūrimas iš nieko, visuotinė priežastis, žmonijos gelbėjimas (arba išganymas) ir panašios.

Su šiomis sąvokomis religijos mokslai veikia kitokiu būdu, negu tikslieji mokslai. Jei tikslieji mokslai stengiasi gilintis į sąvokų esmę jas labiau atskiriant nuo to, kas nėra joms vienu ar kitu atžvilgiu esmingo, tai religijos mokslai savo sąvokas ne tiek siaurina, kiek pratęsia. Jeigu čia kalbama apie būtį, tai ja suprantama ne vien čia esančius ir pojūčiais patiriamus dalykus, bet ir tokią būtį, kuri dabar mums gali būti nematoma ir kuri gali būti ir be pradžios ir be pabaigos. Jei religijoje kalbama apie asmenį, tai šia sąvoka suprantama ir tokia savarankiška būtybė, kuri gali būti be kūno. Jei čia kalbama apie tikslą, tai jis pratęsiamas iki to, kad galėtų reikšti ne tik paprastą naudą, bet ir anapus šios tikrovės išeinantį gerumą. Kai religijoje kalbama apie jėgas, tai jomis suprantama ne vien čia tiksliai išmatuojamos priežasties jėgos, bet ir tos jėgos, kurios išeina anapus patirtinės tikrovės ir įeina į anapus šios tikrovės esančią sritį. Šis sąvokų analizavimo metodas vadinasi panašumo metodu, arba, kaip įprasta tarptautinėje terminijoje vadinti, analoginis metodas.

Kai turime prieš akis šiuos mokslo ir religijos sąvokų skirtumus ir jų analizavimo skirtumus, išsyk pasidaro aišku, kad mes čia turime reikalo su labai skirtingomis žmogaus reiškimosi sferomis.

Pagrindinė išvada, kuri tuojau sektų iš šios apžvalgos ir būtų ne kuri kita, kaip ta, kad šios sritys turi reikštis visiškai autonomiškai viena nuo kitos. Šitokia išvada teoriškai yra labai teisinga, tačiau praktiškai yra reikalinga tolimesnio nagrinėjimo. Mat tikintis žmogus ir tiksliųjų mokslų žmogus yra tas pat žmogus. Ir ką jis veikia vienoje srityje, tai atsiliepia kitoje.

Norint toliau aiškintis mokslų ir religijos santykius, verta yra atkreipti dėmesį į šių abiejų sričių ribotumus. O ribas turi abi šios žinijos sritys. Pradėkime nuo teologinės srities. Jos sąvokos yra kilusios iš patirtinės tikrovės, tačiau su jomis teologas pereina į antgamtinę sritį. Tas perėjimas turi pavojų. Atkreipkime dėmesį į du priešingus pavojus. Vienas pavojus yra, kad šios sąvokos antgamtinę tikrovę gali per daug realinti ir tuo būdu iškreipti. O kitas pavojus yra tas, kad tos sąvokos apie antgamtinę tikrovę gali nieko nepasakyti.

Paimkime pavyzdžiui tėvo ar priežasties sąvokas, kurias mes priskiriame Dievui. Būtų per siauras Dievo supratimas, jeigu jas priskirtume neatitrauktas nuo kai kurių žemiškų priežastingumo ir tėviškumo apraiškų. Dievą tinka vadinti priežastimi ir tėvu, bet be medžiaginio priežasties rigorizmo ir be tėviško antromorfizmo. Iš kitos tačiau pusės, nebūtų teisingas teologinis mąstymas, jei mes žemiškas sąvokas reikšti antgamtinėms realybėms imtume tik kaip metaforas. Jos čia yra imamos kaip realios sąvokos, savo esme išreiškiančios antgamtinės realybės turinį. Priežastingumas ir tėviškumas Dieve yra daugiau negu palyginimas.

Kalbant apie religinio mąstymo sunkenybes, tenka įjungti religinio pažinimo problematiką. Kitaip sakant, tai yra antgamtinio pažinimo klausimas. Krikščioniška religija nežiūri į žmogų, kaip į būtybę aklinai uždarytą žemiškoje tikrovėje. Ji principiškai pripažįsta galimybę, kad Dievas gali kalbėti žmogui, kad žmogus tą kalbą gali suprasti ir kad faktiškai toks pokalbis yra įvykęs, kurį vadiname apreiškimo vardu. Bet ir čia susitinkame su realiu pavojumi dieviškų apreiškimų palaikyti tai, kas iš tikro nėra dieviškas apreiškimas.

Nepaisant žemiškų sąvokų trūkumų, neturime galimybės religiniame mąstyme religines vertybes aptarti kitaip, negu šios tikrovės sąvokomis. Religininkas, nekreipdamas dėmesio į šiuos abu pavojus, gali savo mąstyme pasidaryti arba per daug daiktiškai tikslus ir dėl to siauras, arba per daug atitrauktas ir dėl to nerealus.

Dabar pažiūrėkime, kokius pavojus sutinka savo mokslinėje veikloje tiksliųjų mokslų žmogus. Jo veikla neturi reikalo išeiti į antgamtinę sritį. Jis su savo analize pasilieka tokių sąvokų ribose, kaip vienetas, jų eilė, jų santykiai, plokštuma, greitis ir t.t. Tačiau giliai analizuodamas tas sąvokas ir įžvelgdamas jų esmę, tiksliųjų mokslų žmo-

(Nukelta į 2 psl.)

Simpoziumo programinio, biografinio ir paskaitų sumarinio leidinio viršelis. Leidinį redagavo Juozas Rimkevičius. Stambaus formato, daugiau kaip 450 psl. knyga, kruopščiai parengta ir gražiai atspausdinta, turi išliekamosios vertės, kaip lietuvių šiandieninės išeivijos mokslinio darbo ir kultūrinės veiklos veidrodis bei dokumentacija.

Jono Kelečiaus parengtas ir režisuotas Vinco Krėvės „Raganiaus" spektaklis Mokslo ir Kūrybos simpoziumo dienomis (lapkr. 27) Jaunimo centro scenoje, Chicagoj. Iš kairės į dešinę: Jonas Kelečius (Gugis), Raimundas Korzonas (Šv. Mikalojus) ir Arnoldas Alekna (Šv. Petras). Nuotr. J. Kuprio.

Mokslų ir religijos santykių klausimas šiandien

(Atkelta iš 1 psl.)

gus kuria savitą dvasinį pasaulį. Ir kai šiuos atradimus panaudoja techninis veikėjas, jis kuria tam tikra prasme naują pasaulį.

Tai yra labai vertingas tikslųjų mokslų įnašas į žmonijos gyvenimą. Tačiau, žiūrint tiesos tikrumo ir pilnumo požiūriu, tikslieji mokslai taip pat turi savo ribotumus. Žemiškoji tikrovė, kurią šie mokslai tyrinėja, yra ne visiškai tas pat, ką apie ją šie mokslai sako. Net logikos mokslas neįstengia išsemti visos konkrečios realybės (Geymonat 56 psl.). Prieš tikslųjų mokslų tiesos nekintamumą kalba tas faktas, kad jų sąvokiniai bruožai randama reikalo vis tobulinti (Geymonat 136, 55 psl.). O apie pasikeitimus gamtos moksluose įvykusius pereinant iš XIX šimtmečio į XX, tikslųjų mokslų istorikai sako, kad tai buvo tikras perversmas (Geymonat 63 psl.). Sakoma, kad pakito net pati įrodymo samprata (Geymonat 66 psl.). Šalia to, paimkime pvz. tokią tikrovę, kaip augalinė ir gyvulinė gamta. Šios sritys iš viso nesiduoda suvedamos į matematinius duomenis (Geymonat 153 psl.).

Didelės pažangos yra padaryta statistinio metodo srityje. Šis metodas yra plačiai naudojamas mūsų laikais. Jis yra linkęs pasidaryti vadovaujančiu metodu net visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Tačiau, iš kitos pusės, pačių tikslųjų mokslų specialistų tarpe pradedama kelti abejonių, ar statistiniu metodu išvedamas gamtinių faktų vidurkis iš tikrųjų yra elektra ar radijas, iškilo dvi nesiderinančios teorijos. Viena teorija į šį reiškinį žiūrėjo, kaip į savotišką kūnelių keliavimą, o kita, kaip į savotiško bangavimo reiškinį. Ir ligi šiol atrodo, jokio abi puses patenkinančio sprendimo nėra prieita (Geymonat 97 psl.).

Panaši problema yra iškilusi, norint išaiškinti tokį kasdieninį reiškinį kaip šviesa. Ar ji yra kūneliu keliavimas ar ji yra tam tikras bangavimas? Šiuose atvejuose tikslųjų mokslų metodika tiesiog sušlubuoja (Geymonat 80 psl.). Šie atvejai labai akivaizdžiai liudija, kad tikslųjų mokslų metodika taip pat susiduria su savo ribomis.

Bet kuri tikslųjų mokslų teorija, jeigu ji yra teisinga, ji galioja visur: tiek mikrokosme, tiek makrokosme. Šio principo dėka mūsų laikais yra pavykę pasiekti didelių laimėjimų tiek kosminiame pasaulyje, tiek atominiame pasaulyje. Atomo suskaldymas yra vienas iš tų laimėjimų. Tačiau šių atradimų išdavoje iškyla kai kurių mūsų sąvokų tikslingumo klausimas, pvz. atstumo klausimas. Paparastai atstumu yra laikoma tiesioji linija tarp dviejų taškų. Tačiau tiek astronominiam, tiek atominiam pasaulyje atstumas yra galbūt tam tikras lankas, o ne linija. Linijos dėsningumas ten ne visiškai tinka. Galbūt dėl to yra atsiradęs Einsteino specialaus reliatyvumo dėsnis (103 psl.).

Iš šių pastebėjimų aiškėja, kad tikslieji mokslai turi taip pat savo ribotumus. Juos apriboja ne tik tai, kad jie operuoja tik tam tikromis sąvokomis. Ir pati tų sąvokų apdorojimo metodika nėra be savitų ribų. Tie ribotumai nužymi lauką, kuriame tikslieji mokslai gali reikštis.

Tikslių mokslų ribotumą yra pastebėjęs jau ir Aristotelis 5 šimtmetyje prieš Kristų. Jis, nors savo mąstyme daug dėmesio skyrė fizinei tikrovei, tačiau rado reikalo pastebėti, kad principinis gerumo klausimas išeina anapus šių mokslų ribų. Jis savo etikos moksle rašė: „... mes geriau pažįstame tuos gerumus, kurie yra geri mums; ir kai mes juos pažįstame, juos įgyvendiname. Ši galvosena turi tam tikro patikimumo, bet atrodo, kad ji yra konflikte su mokslų veikla. Jie, nors siekia tam tikro gėrio ir stengiasi papildyti jo trūkumus, tačiau patį gerumą palieka nuošaly" (I knyga, 6 skyrius, 1-6 eilutės; Random House laida 941 psl.).

Pakalbėję apie sąvokų skirtingumą, nuo kurių pradeda tikslieji mokslai ir religija, atkreipėme dėmesį į metodo skirtingumus, kaip tas sąvokas apdoroja tikslieji mokslai ir religija, būtent: pirmieji jas vis labiau aštrindami, o antroji jas vis toliau pratęsdama ir praplėsdama, kad jos tiktų išreikšti anapus mūsų tikrovės esantiems dalykams. Nevengėme taip pat pastebėti, kad tiek vienas, tiek kitas metodas turi savo ribas ir net pavojus. Tikslieji mokslai, vis labiau siaurindami savo sąvokas, ne kartą pasijunta atitrūkę nuo tos tikrovės, kuriai tyrinėti jie yra atsidėję. Religiniai mokslai, žemiškos kilmės sąvokas panaudodami išreikšti ir antgamtinėms vertybėms, gali suklysti abiejomis kryptimis: ir norėdami per daug tiksliai aptarti antgamtinius dalykus ir, iš kitos pusės, nepakankamai tiksliai juos aptardami ir tai laikydami tik subjektyviniu, ne visiems priimtinu ir suprantamu dalyku.

Turint visa tai prieš akis, išplaukia išvada, kad tikslieji mokslai ir religija yra skirtingos, viena kitą neatstojančios žmogaus reiškimosi sritys. Šios abi sritys turi savo ribas, kurių peržengimas sugriauna jų santykiavimo galimybę. Tačiau veikdamos kiekviena savo srityje, šios veiklos gali būti viena kitai labai naudingos. Krikščioniškas tikėjimas, išryškindamas žmogų, kaip subjektą, pajėgų pažinti net anapus šios tikrovės siekiančią tiesą, sudaro gerą pagrindą ir mokslininiam bendradarbiavimui. Be žmogaus atvirybės tiesai ir be jo sugebėjimo tiesą pasakyti kitam, ir tikslių mokslų veikimas ilgainiui prarastų galimybę reikštis.

Iš kitos pusės, mokslai savo toli siekiančias pasiekimais tiek teorinėje, tiek praktinėje srityje yra gyva iliustracija ką tik minėtos tiesos, kad žmogus yra pajėgus įžvelgti tiesą, kitą žmogų jos išmokyti ir, tais atradimais remiantis, tobulinti žmonijos gyvenimą. Tikslieji mokslai savo išradimais yra gyva iliustracija krikščioniškos tiesos, kad žmogus yra Dievo sukurtas į jo panašumą. Šis panašumas labai akivaizdžiai pasirodo tuo kūrybingumu, kuriuo tikslieji mokslai sugeba išgriebti gamtoje glūdinčias tiesas ir ne tik jas formuluoti, bet ir kurti naujas struktūras, naudingas žmogui.

Jeigu dar kartą grįžtume į tas pirmines sąvokas, kuriomis operuoja tikėjimas ir tikslieji mokslai, ir įsižiūrėtume į jų natūralią prigimtį, tai galėtume jose rasti pagrindą ir tų mokslo ir religijos bruožų, kurie yra visų lengvai pastebimi.

Religinės sąvokos, kurias suminėjome pradžioje, yra būdingos asmeniniu santykiškumu. Tokios sąvokos, kaip: asmuo, tėvas, meilė ir kitos yra būdingos savo ryšiniu pobūdžiu. Čia eina reikalas apie santykius tarp asmenų, vis tiek ar jie būtų žmogiški, ar dieviški. Dėl to religija telpa toje žmogaus reiškimosi srityje, kuri plačiausia prasme vadinasi visuomeniškumu ar socialumu. (Nors tos sąvokos, kaip jos dabar paprastai yra vartojamos, yra per siauros religinei realybei išreikšti).

Iš to išplaukia visa eilė kitų religijos žymių. Pagrindinės reikšmės čia turi priėmimas kito, su visa jo prigimtimi. Ir jei tas kitas yra Dievas, tai reiškia priėmimą jo, kaip visatos ir žmogaus kūrėjo. Šalia to čia eina reikalas apie priėmimą kito žmogaus, nepaisant visų galimų apribojimų. Santykių pagrindu remiasi malda, Dievo palaimos priėmimas, susiklausymas su kitais žmonėmis ir panašūs dalykai.

Faktas, kad krikščioniška Bažnyčia nėra vien mąstymas, ar mokslas, ar atsitiktinis sąjūdis, bet tvirta žmonių organizacija, taip pat išrieda iš pagrindinių religinių sąvokų.

Kitoks pobūdis yra tų sąvokų, kuriomis operuoja tikslieji mokslai. Ten nėra asmenų ir jų santykių. Ten yra dėmesys medžiagai ir jos jėgoms. Tikslieji mokslai, stebėdami šios realybės dėsnius, yra įžvelgę gana daug jos savybių. Tos savybės, kaip tam tikros jėgos, taip pat veikia vienos kitas; tačiau tie veikimai yra tik inertiniai. Mokslininkai be varžymosi gali jais operuoti ir sukurti naujų sąryšių. Tačiau šie sąryšiai nėra santykiai asmenine to žodžio prasme.

Šalia to, kaip anksčiau pastebėjome, mokslininkai savo sąvokas tikslina, aštrina ir siaurina. Iš čia yra kilusi vis didėjanti tikslųjų mokslų specializacija. Specializacija yra esminis tikslųjų mokslų bruožas. Einant šia metodika, iš vis didėjančios specializacijos negalima išsivaduoti.

Iš tikslųjų mokslų specializacijos išplaukia kita reikšminga išdava — šių mokslų apribojimas. Neįmanoma, kad tikslieji mokslai, eidami savo metodika, galėtų sukurti filosofinę sistemą. Mat filosofiniam galvojimui yra būdingas visumos, o ne specialybės žvilgsnis. Platus sintetinis galvojimas yra anapus mokslinio metodo galimybių. Tiesa, atskirai išryškinti tikslųjų mokslų duomenys gali būti panaudojami, kaip medžiaga įvairiai filosofinei sistemai. Tačiau tuo pačiu šie duomenys turi būti suderinti su kitais duomenimis ir išimti iš savo specialios izoliacijos. Jeigu, remiantis kuriuo nors vienu tikslųjų mokslų atradimu, nors ir labai reikšmingu, būtų kuriama visą visatą apsprendžianti sistema, tai tuo pačiu ji būtų neteisinga kitų specialybių atžvilgiu.

(Paskaita skaityta IV Mokslo ir Kūrybos simpoziume, Chicagoj, 1981 m. lapkričio mėn. 28 d.).

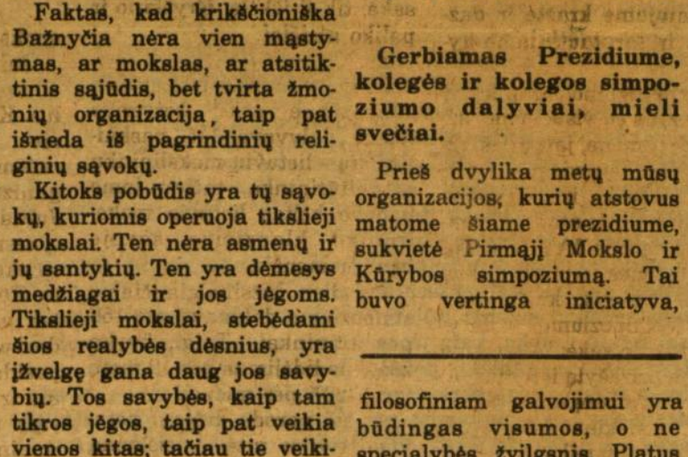

Kurų (Kauno arkivyskupijos) bažnyčia 1981 m. (Iš "Lietuvos bažnyčių" III tomo).

Viktoras Petravičius — Kryžiaus išaukštinimas

Mokslo ir tautiškumo vertybių akistatoj

Ketvirtojo Mokslo ir Kūrybos simpoziumo Mokslinės programos komiteto pirm. dr. Prano Zundės žodis, simpoziumą atidarant lapkričio 26 d. Jaunimo centre, Chicagoje.

Gerbiamas Prezidiume, kolegės ir kolegos simpoziumo dalyviai, mieli svečiai.

Prieš dvylika metų mūsų organizacijos, kurių atstovus matome šiame prezidiume, sukvietė Pirmąjį Mokslo ir Kūrybos simpoziumą. Tai buvo vertinga iniciatyva, padiktuota didelės tų organizacijų visuomeniškos patirties. Toji patirtis rodo, kad neužtenka prisiminti savo kilmę ir kraštą vien tik didžiųjų tautinių švenčių proga, jei norime išlikti gyva savo tautos dalimi. Bendruomenė, kaip ir šeima, yra atspari ardančiam laiko poveikiui tol, kol jos narius riša ne tik bendri sentimentai, bet ir bendri interesai bei siekimai. Todėl užmojis organizuoti mokslo ir kūrybos simpoziumus turėjo didelės reikšmės visai mūsų bendruomenės gyvenimo raidai.

Dabar tie simpoziumai tapo lietuviškos veiklos išeivijoje tradicija. Skaičiai — jos dinamika. Pirmame simpoziume buvo skaitytos 32 paskaitos ir vyko 5 forumai; antrame — 78 paskaitos ir 2 forumai; trečiame — 96 paskaitos ir 1 forumas; o šiame, ketvirtajame, atrodo, turėsime apie 170 paskaitų ir 2 forumus. Aš tikiu, kad sekantis, penktasis simpoziumas bus dar gausesnis. Mes dar toli gražu nesutraukiame į simpoziumus tiek tautiečių, kiek iš tikrųjų galėtumėm. Mano apytikriu apskaičiavimu, JAV ir kitur už Lietuvos ribų yra ne mažiau 2000 tos kategorijos asmenų. Reikia tik daugiau poveikio juos pritraukti.

Palyginęs pirmojo ir šio simpoziumo dalyvių — paskaitininkų sąrašus, randu, kad iš 54-rių pirmojo simpoziumo paskaitininkų 20 skaitys paskaitas ir šiame. Likusiųjų nemažos dalies, deja, niekad daugiau nebematysime. Todėl itin džiugu, kad daug šio simpoziumo dalyvių yra jaunesnės kartos atstovai. Neabejoju, kad jie atneš naujų minčių ir sumanymų, bet tikriausiai ieškos atsakymo ir į klausimus, kurie mums, ėjusiems mokslus Lietuvoje, nekyla. Vienas tokių klausimų yra mokslo ir tautiškumo vertybių samprata, jų santykis ir sąveika bendroje žmogiškų vertybių skalėje. Tai klausimas, ką bendro lietuvio išeivio supratimu turi mokslas su tautiniais siekiais. Tai drauge ir klausimas, kokią reikšmę mūsų tautai turi lietuvio išeivio įnašas į mokslą.

Mokslinės programos komitetas tad ir parinko šiam simpoziumui vedamąją temą „Lietuvio išeivio įnašas į mokslą". Tai temai skirtos atidaromoji arba įvadinė paskaita, kuri įvyks tuojau po šio mano žodžio, ir keturios apžvalginės paskaitos. Mums ypač džiugu, kad įvadinę paskaitą „Tauta ir mokslas" sutiko skaityti iškilus mūsų filosofas, rašytojas, enciklopedistas ir visuomeninkas, visų simpoziumų uolus dalyvis, asmuo, kuris mūsų akimis yra tautinių vertybių įkūnijimas, dr. Juozas Girnius. Apžvalgines paskaitas apie lietuvių išeivių įnašą į mokslą skaitys taip pat mums gerai pažįstami kolegos Vytautas Kavolis, Ramūnas Kondratas, Donatas Šatas ir Kęstutis Girnius. Tikimės, kad vėliau tų paskaitų pagrindu galėsime paruošti išsamesnę studiją ir ją išleisti atskiru leidiniu.

Nederėtų užbaigti šio mano trumpo žodžio nepaminėjus, kad šis simpoziumas sutampa su kitu reikšmingu įvykiu mūsų kultūriniame gyvenime. Kaip dauguma jau žinome, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės atstovai praėjusį penktadienį, lapkričio 18 d., pasirašė sutartį su Illinojaus universitetu Lituanistinės katedros steigimo reikalu. Kokios nuomonės mes bebūtumėm dėl parinktos jai vietos, aš tikiu, kad asmenys, kurie tą klausimą sprendė, nedarė sprendimo lengvabūdiškai, bet turėjo pakankamai duomenų išvadai, kad pasirinktoji vieta yra mums priimtiniausia. Taip pat nėra abejonės: jei Bendruomenė savo įsipareigojimą tesės, tas žygis turės istorinę reikšmę. Tad aš tikiuosi išreiškias visų čia susirinkusių nusiteikimą, nuoširdžiai sveikindamas šio sumanymo iniciatorius bei variklius ir pažadėdamas jiems mūsų visokeriopą paramą ir talką.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

metai iš metų nesukeltų vis naujų potvynių. Premijai išryškėjus, pagyvėja, kartais net įsiaudrina spauda, o kasdieninius pokalbius pajvairina naujos temos. Gal visa tai ir nėra taip svarbu, tačiau siejasi su kūrybiniu gyvenimu, kuris maitina mūsų dvasią.

Literatūros premijų šventės duoda progos ne vienam giliau pažvelgti į gyvenimo vertybes, palyginti jas — susimąstyti, o kartais net papildyti literatūros mylėtojų gretas.

Už visa tai priklauso giliausia padėka Lietuvių fondui, kuris, kaip milžiniškas ąžuolas, laiko apglėbęs mokslus ir menus.

Nuoširdžiai ačiū Lietuvių rašytojų draugijos knygų vertinimo komisijai, kuri taip gerai įsiklausė į marių vėjų skambėjimą.

Pagarba ir padėka mūsų mokslininkams, pakvietusiems šiandien poeziją prie bendro stalo.

Dėkoju visiems čia esantiems už taip brangią valandą.

Lietuvių rašytojų draugijos atstovo Česlovo Grincevičiaus žodis, premiją įteikiant

Lietuvių rašytojų draugija suteikė man progą ir garbę jos vardu pasveikinti laureatę poetę Kotryną Grigaitytę-Graudienę, pasidžiaugti su visais šio vakaro svečiais nauju poezijos laimėjimu.

Kotryna Grigaitytė, Vinco Kudirkos giminaitė, literatūros pasaulin įžengė dar anais nepriklausomos Lietuvos laikais. Pirmieji jos eilėraščiai, pasirašyti M. Svyriūtės slapyvardžiu, pasirodė 1927 m. „Ateity". Ją paskatino rašyti ir spausdinti, kaip ji pati sako, jos literatūriniai krikšto tėvai Gražina Krivickienė ir Antanas Miškinis. Ant tvirtų poezijos kojų ji atsistojo, išleidusi pirmą eilėraščių rinkinį „Akys pro vėduoklę" 1937 m. Iš to meto vienas jos eilėraštis ypač pasidarė populiarus, ir Konradas Kaveckas sukūrė melodiją, tai buvo „Na tai kas". Iki šiol susilaukėm 6 eilėraščių rinkinių ir vienos novelių knygos. Visuomenėj prigijo epitetas Grigaitytei kaip mergautinių godų poetei.

Dažnokai tenka nugirsti: kas yra poezija apskritai, kurią mes taip įvertiname ir aukštiname, premijuojame ir džiaugiamės? Enciklopedijose ir mokslo veikaluose ji aptariama kaip literatūrinė kūryba, estetinio realybės išgyvenimo išraiška poetinės kalbos normomis. Apie poeziją taip išsireiškė H. Heine: „Tai pats gražiausias būdas, labiausiai veikiąs skaitytoją ar klausytoją, daręs jam didžiausią įspūdį, norint pasakyti trumpais žodžiais gilią mintį".

Taip pat dažnai kas nors užklausia: o kam ji reikalinga? Kokia iš jos nauda? Kodėl jos mums reikia ir kodėl jai skiriame tiek daug dėmesio? Į klausimą galima atsakyti klausimu: kodėl mums reikia muzikos, paveikslų, dailių architektūros statinių, pagaliau gėlių lysvių, gražaus drabužio? Viso to, kas akims, ausims teikia džiaugsmo? Poezija irgi teikia džiaugsmo žmogaus sielai, ją nuskaidrina, turtina, gražina, skatina siekti aukštesnių idealų, pažadina mumyse glūdinčias jėgas. Poezijos kalba, kaip ir kiekvienas rašytas žodis, tik čia jis gražiai apipavidalintas, nugludintas, įstatytas į tam tikrus būtinus rėmus. Tuo žodžiu, trumpu žodžiu, pasakome tai, kas kito sieloj tik instinktyviai blaškosi, nerasdamas formos išsireikšti, kas jo širdį kutena ir neturi žodžio tai pasakyti.

Gyvenimas būtų daug skurdesnis, žaizdotas, nuolatinis kraujo nutekėjimas, jei nebūtų grožio ir tų, kurie jį kuria, t.y. jei nebūtų muzikos, poezijos, kurią Liudvikas Boerne aptaria, kad „ji yra auksas, kuris nerūdija, pavasario žydėjimas, kuris niekas nesibaigia širdy giedras dangaus nusišypsojimas, primenantis amžiną, nepraeinamą laimę".

Todėl priimkime šiandien poezijos žodį į savo namus ne vien kaip brangų svečią, kuris kitą dieną iškeliaus toliau, bet kaip seniai lauktą šeimos narį, kuris, sykį peržengęs tėviškės slenkstį, pasiliks su mumis visuomet.

Šių dienų merkantilistiniam pasauly liko kuo pasikliauti — poezijos žodžiu. Jis nemeluotas, todėl gražus ir šventas. Didieji pasaulio tironai, diktatoriai niekad nedeklamuoja poezijos posmų. Poezijos žodį gali ištarti tik, kieno burna švari, o priimti, kieno širdis tyra.

Gyvenime žodžių daug, o poezijos taip maža. Tai lygu pasakyti, kad akmenų regime kalnus, o brangakmenius užtinkame retai.

Ačiū už dėmesį.

Mokslas ir tauta mūsų istorijoje

Ketvirtojo Mokslo ir Kūrybos simpoziumo atidaromajam posėdyje lapkričio 26 d. Chicagoje dr. Juozo Girniaus skaitytos paskaitos minčių santrauka

Lietuvių Mokslo ir Kūrybos simpoziumas lapkričio 26 - 29 d. Jaunimo centre, Chicagoje, buvo mūsų kultūros triumfas. Tiek daug jaunų mokslo pajėgų sušvito skaidria intelektualine šviesa, išryškino lietuvių veržlumą įvairiose mokslo ir kūrybos srityse. Turėjome mokslininkų ne vien iš Amerikos, bet ir iš Europos bei Australijos.

Dr. Juozas Girnius savo įžanginėje paskaitoje, lapkričio 26 d. nagrinėjo temą: mokslas ir tauta mūsų istorijoje. Jis pabrėžė, kad mokslas yra viena kūrybos sritis — intelektualinė. Mokslas — kūrybiška veikla, bet ji ribojasi pažinimu to, kas yra, o kūryba — praturtina pasaulį naujumais. Graikiškoji simpoziumo prasmė — pokylis, čia ir bus intelektualinės ir kitokios kūrybos pokylis.

Peržvelgęs mokslo apraiškas amžių slinktyje, prelegentas pažymėjo, kad ištisus šimtmečius mokslas siejosi su filosofija, kuri mokslą globojo, bet ir gožė. Fizika, chemija, biologija — pirmieji mokslai, išsiskyrė iš filosofijos priklausomybės. Mokslinis tyrimas atskleidžia naujus faktus, o filosofija gilinasi į pagrindines tiesas, kurios nekinta, ir filosofai nepasensta. Moksle pažanga daroma bendradarbiaujant, filosofijoj lemia pavienio įžvalgumas. Mokslo tiesos nepriklauso nuo mūsų, jos tereikalauja priėmimo, ne apsisprendimo, kaip filosofijoje, kur mąstymas yra asmeniškas, priklausąs nuo apsisprendimo.

Mokslai mums teikia pasaulėvaizdį, o filosofija — kuria pasaulėžiūrą. Mūsų žodyne dar turime ir pasaulėjautą, tai gamtos išgyvenimas, kartais besireiškiąs mene.

Žmogaus moksluose susiduriame ir su tautine tikrove. Iš esmės mokslai anttautiški, galioja visoms tautoms besąlygiškai. Kas moksle pasiekta, naudojasi visa žmonija. Besąlygiškai tai galioja gamtos moksluose, bet ir žmogaus (humanitariniuose) moksluose tai galioja. Ir filosofija anttautiška. Mokslų anttautiškumą rodo jų atitrūkimas nuo pasaulėžiūros. Nors mokslai yra anttautiški, bet jie mūsų tautai gyvybinės reikšmės. Mokslas iškyla aukščiau tautos, bet mokslininkai priklauso vienai ar kitai tautai. Tautinis susipratimas neįmanomas, tautai skendėjant tamsoje.

Intelektualo uždavinys ugdyti tautos santarvę, siekti visuomenės pusiausvyros. Tautinis mūsų atgimimas prasidėjo mūsų grįžimusi į istoriją.

Didžiuojamės istorijos šimtmečiais, kai buvo ekspansijos laikmetis, bet juose glūdėjo ir pavojus mūsų tautybės jausmui. Stokota tautinio susipratimo, bet ir nebuvo iš ko jo semtis. Ekspansija Lietuvą tirpdė milžiniškuose Rusijos plotuose.

Ekspansijos Lietuvą pakeitė unijos Lietuva, kuri irgi nebuvo tautinio sugdymo veiksniu. Universiteto įsteigimas teikė naujų vilčių, bet valstybės žlugimas smaugė ir universiteto plėtotę. Sklido šviesos iš universiteto. Skarga ir kiti kėlė socialinės lygybės mintį, bet kiek to kas paklausė?! Unijos universitetas negalėjo turėti didelės įtakos, nes unijos Lietuva buvo be lietuviškos šviesos. Vis dėlto Vilniaus universitete pradėjo savo studijas Daukantas, Valančius ir kiti, kurie pradėjo vystyti tautinį sąjūdį.

Atsikūrusioj Lietuvoj pradėjo savo darbą mūsų universitetas, kuris ėmė ugdyti savus intelektualus. Pradėta kurti terminija savąja kalba. Antrame dešimtmety universitetas pasipildė jėgomis iš savo išugdytomis įgomis. Mūsų universitetas bent vieną studiozų kartą išugdė grynai lietuviškoje dvasioje. Nors ir sunkiose okupacijos sąlygose. Vilniaus universitetas atnešė taipgi didelių laimėjimų. Kalbotyrą neutralį, tad ir okupacijoje priauginta naujų specialistų šioj srity. Panašiai ir su archeologija. Blogiau su literatūralogija. Tebėra pvz. ignoruojamas Dambrauskas, kai kurių kūryba, kaip Baranausko „Kad tu gude nesulauktum" — amputuojama. Blogiausia su istorija. Iš 8 paskelbtų istorijos disertacijų net 7 paskirtos komunistų partijos istorijos nagrinėjimams.

Dauguma vadovėlių — vertimai iš rusų kalbos. Dabar visos disertacijos turi būti rašomos rusų kalba. Reikia pateikti ir ankstybesnių raštų vertimus į rusų kalbą... Šiuo atžvilgiu padėtis darosi panaši į unijos laikotarpį. Kuriamas mokslas, bet nebe sava kalba.

Išeivijoje turime daug savųjų su moksliniu interesu. Mūsiškių moksliniai darbai spausdinami įvairiomis kalbomis, panašiai, kaip Lietuvoje. Tai kaina, kurią mokame už emigraciją.

Turime leidinių, turime institucijų, bet stokojame mokslinio prieauglio. Daugelis renkasi mediciną ar techniškus mokslus, kaip užtikrintas profesijas, mažai telinkstant į istoriją ir lituanistiką.

Moksle stipri specializacija, bet tai nereiškia, kad toks asmuo turi būti siauras ir kaip žmogus. Bet tautiniu atžvilgiu atsiranda ir mokytų tamsuolių.

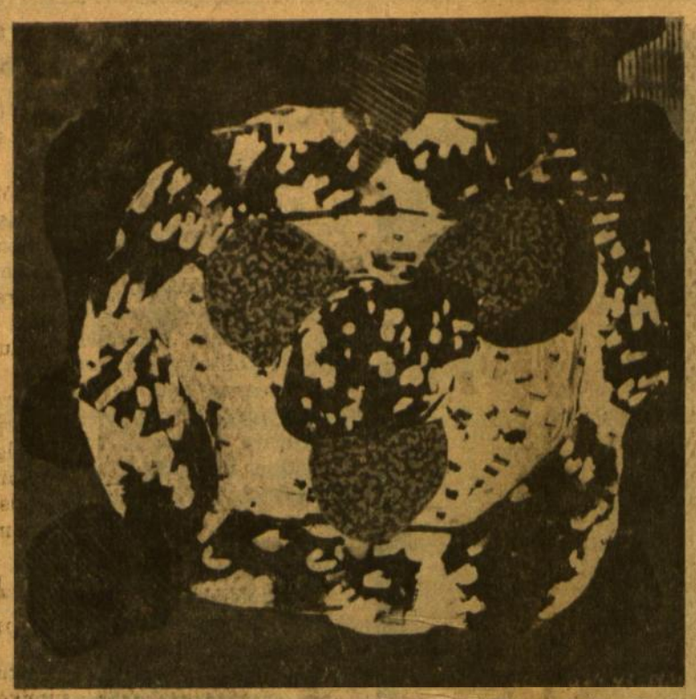

Eugenijus Budrys — Kompozicija , Nr. 1

(Iš dailininko emalinės tapybos parodos, iki gruodžio 20 d. vykstančios „Galerijoj", 744 N. Wells St., Chicagoje).

Išeivijoje dvikalbė karta jau pakeičia vienakalbę. Naujos kartos nebeateina, išsiskiria tik negausūs paskiri asmenys.

Reikia žmoniško šviesumo suvokti žmogaus gyvenimo prasmę, nes su tuo siejasi ir tautinis šviesumas. Materialistinis hedonizmas sutampa su materializmu, vedančiu į nulietuvėjimą, amerikonėjimą. Svarbu suvokti skirtumą tarp turėti ir būti. Be šito ims blėsti dėmesys knygai, lietuviškam reikalui. Suaugti su tauta, tai suaugti su tautos istorija ir gaivintis naujais leidiniais. Šiandien daugiau skirias ne kairė ar dešinė, o tamsa ir šviesa. Beprasmis dalykas bus rūpintis atkūrimu valstybės, nusigręžiant nuo pačios tautos. Kaip intelektualai, turime pareigą mūsų bendruomenėje būti susitarimo puoselėtojai. Tikrovė visada kupina rūpesčių, bet veikla visada optimistiška, viltinga ir ryžtinga. Daugiau tautinio susipratimo ir viltingo ryžto!

Juozas Prunskis

Simpoziumui baigiantis ir Lituanistikos katedrai prasidedant

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirm. Vytauto Kamanto žodis baigiamajame Mokslo ir Kūrybos simpoziumo posėdyje lapkričio 29 d. Chicagoje

Netrukus IV-jo Mokslo ir Kūrybos simpoziumo rengėjai, dalyviai ir svečiai skirstysimės namo, kiekvienas išsinešdamas su savimi patirtus įspūdžius, išgyvenimus, naujas idėjas ir mintis ateičiai.

Prie tų visų jūsų girdėtų idėjų bei minčių noriu ir aš dabar šio simpoziumo uždarymo metu pridėti vieną mintį, vieną idėją, kuri tampa svarbia realybe mūsų gyvenime.

Turiu kalbėti, kaip lietuviškoje programoje paskelbta, apie "lietuvį mokslininką savoje visuomenėje", arba kaip angliškai parašyta "Lithuanian Scholar in his Community". Iš tikrųjų angliškas pavadinimas gal tikaliau išreiškia tai, apie ką kalbėsiu, būtent — liesiu lietuvį mokslininką savoje bendruomenėje.

Pirmiausia kelios definicijos, kaip suprantu mokslą, mokslininką ir bendruomenę.

Pagal "Dabartinės lietuvių kalbos žodyną": mokslas yra žinių apie gamtą, visuomenę, teisę, sveikatą, praeitį, literatūrą, muziką, tikėjimą, mąstymą ir kitus dalykus *visuma*, o taip pat tokių žinių sistemos šaka.

Pagal Australijoje gyvenančio dr. Vytauto Donielos apibūdinimą Lietuvių Enciklopedijoje, mokslas yra sistemingas ir metodiškas nagrinėjimas viso to, kas gali tapti žmogiškojo pažinimo objektu.

Mokslininkas gi yra kokios nors mokslo srities specialistas, atliekantis mokslinio tyrinėjimo darbą, gilinąs kurios nors srities mokslo žinias. Arba trumpai išsireiškus — išsimokslinęs žmogus, daug žinantis žmogus.

Lietuvių Enciklopedija apibūdina Bendruomenę, kaip "žmonių grupę, turinčią tam tikras institucijas, jungiamą bendros grupės narių patirties, tarpusavio priklausomybės ir pajėgią ją stiprinti bei palaikyti". Tuo pačiu metu Bendruomenė priklauso ir didesniam socialiniam junginiui, būtent — tautai.

Šiandien suprantam Lietuvių Bendruomenę kaip lietuvišką šeimą, jungiančią išeivijos lietuvius bendriems tikslams — išlaikyti lietuvybę, ugdyti tautinį sąmoningumą ir padėti pavergtai lietuvių tautos daliai atgauti laisvę ir valstybinę Lietuvos nepriklausomybę.

Buvimas mokslininku jo arba jos iš Lietuvių Bendruomenės neišskiria, neišjungia, bet priešingai — mokslininkui uždeda daugiau pareigų ir skiria didesnę atsakomybę, nes jis turi daugiau talentų, geresnį intelektualinį pasiruošimą gyvenimui, dažnai patogesnes ir pelningesnes pragyvenimo sąlygas negu daugelis kitų tautiečių.

Mokslininkas savo darbu, raštais, kūryba bei kitokiais pasiekimais turi didelę įtaką kitiems, ne tik lietuviams. Savo gyvenamoje aplinkoje, gyvenamajame krašte ir dažnai net ir tarptautiniame gyvenime.

Apie lietuvį mokslininką ir jo santykius su visuomene, arba bendruomene, jau prieš 12-ka metų kalbėjo vienas iš pirmojo Mokslo ir Kūrybos simpoziumo iniciatorių ir rengėjų, tuometinis JAV Lietuvių Bendruomenės pirmininkas Bronius Nainys, kuris tada pirmojo simpoziumo uždarymo metu taip sakė: "Verčiame vėl vieną prirašytą istorijos lapą tiesos ir teisingumo ieškojimo kelyje, siekiant laisvės gyventi taip, kaip reikalauja pati žmogaus prigimtis ir ten, kur pasirenka pats žmogus savo laisva valia...

Simpoziumas vien į programos rėmus sutraukė 59 pačius pajėgiausius mokslininkus ir profesionalus, o suinteresuota visuomenė perpildė paskaitų bei forumų sales.

Aukšto intelektualinio lygio bendri visuomeniniai bei kultūriniai forumai, preciziškai paruošti, pačias mokslo viršūnes reprezentuoją moksliniai posėdžiai ir nepaprastai įdomios ir moksliškai vertingos paskaitos parodė, kad šiam simpoziumui buvo rimtai pasiruošta. Mokslininko ir visuomenės santykių išryškinimas įtikino, kad tarp jaunesnės kartos išeivijoje brendusio intelektualo ir vyresnės kartos inteligento bei paprasto pilkojo visuomenės nario nei tiksluose, nei principuose jokio skirtumo nėra. Esame viena, ta pati lietuviška, patriotiška ir laisvės savo tautai siekianti šeima.

Šis suvažiavimas paliks istorijoje kaip vienas iš pačių šviesiausių istorijos įvykių ir Lietuvių Bendruomenės atliktų uždavinių" — taip kalbėjo Bronius Nainys 1969 metų lapkričio 30 dieną čia, šioje salėje.

Prieš aštuonerius metus įvykusiame II-jame Mokslo ir Kūrybos simpoziume jau dalyvavo 108 mokslininkai ir profesionalai, o jo metu buvo ir vienas įdomus seminaras, pavadintas "Mokslininkai ir Lietuvių Bendruomenė: integracija ar izoliacija". To seminaro organizatorius ir moderatorius buvo dr. Juozas Girnius (šio IV-jo simpoziumo atidaryme skaitęs paskaitą apie mokslą ir tautą) ir dalyviai daktarai Kęstutis Keblys, Elona Vaišnienė, Birutė Ciplijauskaitė, Liudas Šmulkštys ir Šarūnas Lazdinis.

Įdomiausias vykusių diskusijų klausimas buvo toks: "Ar lietuvių išeivijos bendruomenei tie jos mokslininkai yra reikalingi?"

Tas simpoziumas prieš aštuonerius metus į tą klausimą savo diskusijose neatsakė, tik jį iškėlė, išryškino ir paliko ateičiai.

III-jame Mokslo ir Kūrybos simpoziume prieš ketverius metus dalyvavo 115 paskaitininkų - lietuvių mokslininkų ir kultūrininkų, tačiau jame nebuvo keltas lietuvio mokslininko klausimas savoje bendruomenėje.

Šiandien užsibaigiančiame simpoziume dalyvavo net 156 paskaitininkai. Taigi, įvyko 265% padidėjimas per 12 metų (arba 22% per metus).

Ar tai parodo didesnį lietuvių išeivijos inteligentiškumą ir didėjantį mokslininkų skaičių? Ar didėjantį mokslininkų dėmesį lietuviškiems susibūrimams? Ar organizatorių sugebėjimą suruošti vis didesnius, vis geresnius renginius? Ar ką kitą?

Ir štai šiame ketvirtajame simpoziume vėl svarstomas lietuvio mokslininko klausimas savoje bendruomenėje.

Gal reikėtų atsakymo ieškoti, žvelgiant į simpoziumo tikslus. Kaip šių metų kovo mėnesio "Pasaulio lietuvyje" rašoma ir kaip simpoziumo organizatoriai ir jų pirmininkas Juozas Rimkevičius ankstyvesniuose savo pranešimuose skelbė, kad IV-tojo Mokslo ir Kūrybos simpoziumo tikslas yra: "Susipažinti mokslo darbuotojams tarpusavyje, pasidalinti žiniomis ir patyrimu ir sustiprinti ryšius su savąja visuomene" ir kad pagrindinė tema bus „peržvelgti ir panagrinėti, ką lietuvis mokslininkas, menininkas bei profesionalas yra pasiekęs, dirbdamas ir kurdamas už Lietuvos ribų".

Prieš mėnesį laiko spalio mėnesio "Pasaulio lietuvyje" išspausdintame pokalbyje mokslinės programos komiteto pirmininkas dr. Pranas Zundė taip apibūdino šio simpoziumo tikslą: "Kiekvienas lietuviškas renginys — ar tai dainų ir šokių šventė, sukakties minėjimas, sporto rungtynės, meno paroda, skautų sueiga ar jaunimo stovykla — padeda mums, išeiviams, išlikti lietuviais. O tai yra mūsų, kaip lietuvių tautos dalies, svarbiausias tikslas. Juo daugiau tokių renginių ir juo įvairesni jie yra savo pobūdžiu, juo plačiau jie apima mūsų kultūrinius, profesinio, socialinio ir kitas gyvenimo sritis, tuo reikšmingesnis ir didesnis jų suvestinis poveikis mūsų tautinei bendruomenei. Ta prasme vertintini ir kultūros, ir meno simpoziumai. Žinoma, kiekvienas renginys prisideda prie bendro siekio savo savitu įnašu. Simpoziumo savitas įnašas — mokslo ir kūrybos reikšmės tautinių vertybių sankaupoje iškėlimas, pasidalinimas mokslinio ir kūrybinio darbo patirtimi ir ieškojimais".

Esu įsitikinęs, kad visi minėtieji tikslai šiame simpoziume buvo pilnai pasiekti, būtent, kad mokslo darbuotojai vėl tarpusavyje susitiko ir susipažino, pasidalino savo žiniomis, patyrimais ir kūryba, jų klausėsi bei juos matė gausi lietuviškoji bendruomenė. Visa tai kėlė džiaugsmą ir pasididžiavimą mums visiems, matantiems ir girdintiems tokį gausų lietuvių inteligentų būrį.

Kaip paskutinis šio simpoziumo kalbėtojas, noriu dabar visiems mums priminti vieną mintį, vieną idėją, kuri buvo pačių mokslininkų ir kūrėjų iškelta, diskutuota ir pateikta kaip graži svajonė ir ateities vizija pirmuosiuose Mokslo ir Kūrybos simpoziumuose. Ta svajonė šiandien tampa realybe ir ta vizija tampa gyvenimu, jungianti lietuvį mokslininką ir Lietuvių Bendruomenę tampresniais tarpusavio ryšiais. Tai yra amžinos Lituanistikos katedros įsteigimas Šiaurės Amerikos universitete.

Lituanistikos katedros įsteigimo užuominos ir diskusijos buvo jau pirmuose Mokslo ir Kūrybos simpoziumuose, vėliau kelerius metus tęstos privačiuose mokslininkų pokalbiuose ir susibūrimuose. Pagaliau 1978 metais Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seime Toronte prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, dabartinis Lituanistikos instituto pirmininkas, savo gražioje ir geroje kalboje vykusiai ir įtikinančiai kėlė lituanistikos katedros išeivijoje reikalingumą. Seimas pritarė jo mintims, nutarė ir įpareigojo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybą rūpintis lituanistikos katedros steigimu. Tą nutarimą vykdydama, PLB valdyba trejus metus katedros reikalą rūpestingai studijavo, tyrė, tarėsi su akademikais ir galutinai nutarė Lituanistikos katedrą steigti Illinojaus universitete, Chicagoje.

Pačios Lituanistikos kated-

(Nukelta į 4 psl.)

Konstrukcija — Nuotrauka Jurgio A. Anyso

Bernardas Brazdžionis

DERLIAUS HIMNAS

Antikinė strofa

Alpdamas pumpuras kyla į saulę,
Užganą daro dangus, ir ištryškęs
Žaibas iš budinčio dievo rūstybės
Perskelia širdį.

Žemės. Laukai šviesų raštą išvydę,
Skaito jo žodžių palaimintą lietų,
Ir, kaip keleivis pas užmirštą kapą,
Verkia sapnuodamas tolimą sapną
Ilgesio vynas.

Pilkitės, pilkitės, sodai, po sauja,
Pilkitės, ąžuolo šaknys, po gelmę,
Pilkitės, marios, po degančią upę
Amžių jaunystės.

Imkite, dienos, jūs, seserys džiaugsmo,
Imkite, naktys, jūs, motinos meilės,
Imkit, šilti vakarai, dievo duotą
Vasaros turtą.

Valandos, rožių žiedais pasipuošę,
Neša mūsump, kaip išganymo viltį,
Mirusių mirtį ir naują gyvybę
Rudenio grūdo.

KRIVŪLĖ

Aš amžinai regiu tave, didžioji
Aukštų padangių šiaurės melsvuma,
Su pumpurais pabudusių pagojų
Ir su rudens paukščių paskutiniuoju
Nešu tau džiaugsmo dainą, kai žiema.

Aš vėl šaukiu tave, o amžių upe,
Kad neštum tu, suskaldžiusi, ledus,
Ir kad ūkai, tėvų sodybą supę,
Pakiltų... Ir kad sūnūs nesuklupę
Krantan išneštų kritusių vardus.

Aš būsiu vis tavy, o žeme, gyvas,
Ir tavyje tava giesmė, tauta,
Ir tavo laimės atgarsis ankstyvas,
Ir tavo skausmo veliumas vėlyvas,
Mirty — gyvenimo krivūlė iškelta.

(Iš „Vidudienio sodų")

Kai dangus priartėja prie žemės

Vinco Krėvės „Raganius" Mokslo ir Kūrybos simpoziumo scenoje

Kai atėjo mintis į Ketvirtojo Mokslo ir Kūrybos simpoziumo rėmus įtraukti ir lietuvio autoriaus sceninį pastatymą, buvo gerai sugalvota. Ir pasirinkimas buvo geras: Vinco Krėvės „Raganius". Priglaustas prie oficialiosios literatūros premijos įteikimo iškilmės, vaidinimas penktadienio vakarą (lapkričio 27 d.) padarė išskirtine ir labai prasminga simpoziumo atrakcija. Vakaras vėlgi paliudijo mūsų publikos teatrinį troškulį: didžioji Jaunimo centro salė ir balkonas Chicagoje buvo žiūrovų sausakimšai kupini.

Ir tai, ką išvydome scenoje, gerokai apgriovė trafaretinius priekaištus, kad mums, girdi, trūksta įspūdingų sceninių veikalų. Tikriau turbūt galėtume sakyti, kad ne veikalų mums trūksta, o trūksta visa dvasia ir kūnu teatriniam darbui pasišventusių žmonių, tokių kaip Jonas Kelečius. Veikalų pakanka, reikia tik įžvalgios akies pasirinkimui ir teatro labui savo žmogiškąjį aš užmirštančios kūrybinės aistros. Dievuliau mano, kokios spektaklinės galimybės per visą mūsų literatūrą nuo Kristijono Donelaičio iki pat mūsų laikų; ir dramine forma parašytų veikalų, ir sceninio apipavidalinimo besiprašančių prozos ir poezijos gabalų! Juk kadaise toje pačioje Chicagos scenoje triumfavo ir Donelaičio „Metai". Nepamirštama pasiliko to paties Jono Kelečiaus ir Leono Barausko suvaidinta Antano Vaičiulaičio „Uodo" pasaka. Kūrybingi režisieriai ir aktoriai galėtų parengti užburiančius spektaklius ir iš Žemaitės „Petro Kurmelio", ir iš Vaižganto „Dėdžių ir dėdienių", ir iš Vienuolio legendų bei novelių, ir iš Vinco Ramono, ir iš Pulgio Andriušio atitinkamų puslapių, nekalbant jau apie visą mūsų grynąją dramaturgiją, taip lengvai ranka pasiekiamą.

Bet spektaklio stebuklui reikia labai Kelečiaus Jono, reikia dar ir prie Jono, reikia daugiau tokių Jonų. Štai vis dar negalim pamiršti Kelečiaus ir Barausko susibaudėliško dueto. Ir kodėl čia visai ne laiku turėjo įsimaišyti nelaukta ir nekviesta aktorė mirtis?! Bet ir vėl va — jau puikiai susigiedojo tas pats Jonas Kelečius ir Algimantas Dikinis. Tai, ką matėme simpoziumo dienomis „Raganiaus" spektaklyje, vėl suskambo vaidybinio dueto kūrybingu, švariu ir neatsiklausomu balsu.

Spektaklis buvo visais atžvilgiais parengtas neatkištinai. Publika tai tuoj pat pastebėjo, vos tik atsiskleidus scenos uždangai. Paprastai mūsų auditorija ne taip jau greita prapliupti kam nors spontaniškais plojimais. Tačiau šį kartą, prasivėrus uždangai ir prieš akis atsiskleidus begalinei dangaus perspektyvai (sukonstruotai čia jau dailininko Jono Kelečiaus), žiūrovai neatlaikė: katučių audra ūžtelėjo per salę. Žavėjo ir pritaikyta muzika, žavėjo visos dangiškos ir pragarinės šviesos (Vanda Aleknienė), net ir tas velniukų baletas (Audra Aleknaitė, Vilija Meilytė, Judita Urbaitė). Visi taipgi aiškiai pajuto, ką reiškia klasiko Vinco Krėvės žodis ir frazė, kai ji iš visų pusių būna apžiūrėta, pasverta ir perteikta gerų aktorių. Pagaliau ir tos bežodinės vaidinimo vietos, tos jau tik režisieriaus ir aktoriaus sukuriamos tyliosios mizanscenos! Nebuvo rankos pajudinimo, nei veido kryptelėjimo, nei žingsnio takto, kurie nebūtų sceninė ir išradinga kūryba. Tai būtų galima labiausiai sakyti apie dviejų pagrindinių rolių atlikėjus: apie Joną Kelečių ir Algimantą Dikinį. Pirmu žvilgsniu galėjo atrodyti, jog aktoriams teko tik paprasti, buitiniai ir liaudiniai charakteriai. Bet kiek juose ne vien tik komiškumo, bet ir liaudies apsukrios išminties, to krėviško liežuvingumo, o drauge ir tam tikro katarsinio graudumo. Aktoriai visus tuos šakotumus meistriškai išpainiojo ir perdavė su tokiu lengvumu ir įtaiga, jog reikėjo tik grožėtis.

Kelečiui ir Dikiniui puikiai akompanavo ir pasakotoja Jūratė Jakštytė, ir Šv. Petras — Arnoldas Alekna, ir Šv. Mikalojus — Raimundas Korzonas. Spektaklio kostiumai buvo taipgi gana autentiškai išieškoti, akį traukė savo spalvine darna. Tik reikėtų dar pagalvoti, ar Šv. Petrui tiko kone kovingo romėnų gladiatoriaus apranga. Palestinoje jis nešiojo tikriausiai paprastą ano meto žvejo drabužį, nukeliavęs į Romą, ten, reikia manyti, dengėsi kasdieniška (ne kariška) miestiečio apranga. Negi po to, atsidūręs danguje, Šv. Petras būtų buvęs įkištas į tokią šarvuotę? Su kuo jis ten ir bekovotų? Gal tik pirmas toks „peštukas" kaip Gugis ir pasitaikė?

Tad kokios būtų dabar finalinės išvados. Pirmiausia — reikia būtinai „Raganių" pamatyti ir kitoms lietuvių kolonijoms. Gastrolės turėtų būti įkandamos, nes aktorių nedaug, dekoracijos nekomplikuotos. Kai siunčiam net į užjūrius sportininkus ir šokėjus, tai bendruomeninės ir aplamai kultūrinio pobūdžio organizacijos neturėtų iš savo intereso išjungti ir teatro. Štai jis yra, yra ir spektaklis, tik reikia bent dalį gastrolinės naštos nuimti nuo pačių teatralų pečių. Kai jau nugirdom, jog spektaklį rengiasi parsiskraidinti net Australija, tai Šiaurės Amerikos lietuvių kolonijoms beveik reikėtų rausti, jeigu „Raganiaus" nepasikviestų. Chicagoje spektaklinio vakaro dalį užėmė literatūrinės premijos įteikimo iškilmė. Norint viso vakaro laiką suteatrinti, reikėtų Kelečiui prie „Raganiaus" prisegti dar ir antrą kurio nors autoriaus gabalą, o gal poezijos ar prozos rečitalinį spektaklį. Bet ir ši problema, neabejojam, Jono Kelečiaus, reikalui esant, būtų išspręsta.

O kad šitokie spektakliai neliktų vien tik reti, partizaniški šuoliai, reikia kurio nors fondo, bendruomenės ar šiaip kurių nors kultūrinės intencijos organizacijų, kurios laikytų sau privilegija ir garbe šią ar kitą teatrinių susibaudėlių grupę moraliai ir materialiai paremti, pagloboti. O čia reikia širdies ir kišeniaus. Tokioj situacijoj jau būtų galima, bent Chicagoje, galvoti ir apie tam tikrą teatrinį tęstinumą ir pastovumą. Minėtą paskatą suorganizavus ir jai efektyviai veikiant, vaizduojuosi, kad Jonas Kelečius, pasirinkęs sau talkininkų, galėtų metiniam sezonui parengti bent dvi-tris teatrines premjeras. O tai gal ir būtų pradžia to, ko trokštam ir neturim. O būtų, jei tik pirštus pakrutintume, kaip šį kartą ne tik pirštus pajudino Akademinis skautų sąjūdis, pristatydamas Krėvės „Raganių".

Kazys Bradūnas

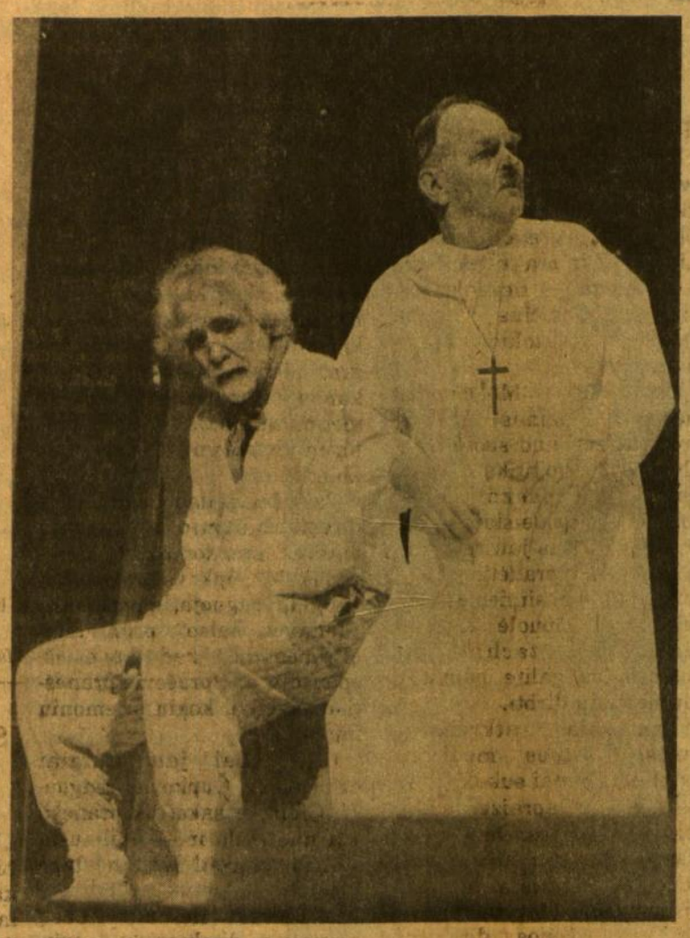

Prie dangaus vartų lūkuriuojant. Scena iš Jono Kelečiaus Vinco Krėvės „Raganiaus" pastatymo lapkričio 27 d. Jaunimo centro scenoje, Chicagoj: Jonas Kelečius — Gugis (kairėje) ir jo bendrakeleivis kaimynas Algimantas Dikinis — Kukis.

Nuotrauka Jono Kuprio.

Dar apie PEN rezoliuciją Pabaltijo klausimu

Iš Europos gauta patikslintų žinių apie rugsėjo mėnesį Prancūzijoje įvykusiame PEN klubo suvažiavime priimtą rezoliuciją, pasmerkusią kultūros slopinimą ir kultūrininkų persekiojimą Pabaltijo valstybėse. Pasirodo, kad prieš rezoliuciją balsavo ne penki centrai, kaip buvo anksčiau pranešta, bet trys — Rytų Vokietija, Langedokas ir Olandija. Susilaikė Vengrijos, Bulgarijos, Vietnamo, Škotijos ir Pietų Amerikos egzilų Ispanijoje centrai. Dauguma balsavo už rezoliuciją.

Rezoliucijos priėmimas svarbiame tarptautiniame forume yra didelis laimėjimas. Dar prieš kokius penkerius metus apie ją tebuvo galima tik svajoti. Reikėjo daug pastangų, kantrybės, aiškinimo. Čia daug nusipelnė Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, supratusi PEN suvažiavimų svarbą ir medžiaginiai parėmusi lietuvių delegatų dalyvavimą juose.

• **LAIŠKAI LIETUVIAMS, 1981 m. lapkričio mėn., Nr. 10.** Religinės ir tautinės kultūros žurnalas. Leidžia lietuviai jėzuitai. Redaguoja J. Vaišnys, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.

Rašoma apie Adventą, apie Liurdą, prisimenamas poetas Vytautas Mačernis, Nijolė rašo iš Sinajaus dykumos, stabtelėjama prie visuotinio tvano problemos, prie Lietuvių mokslo draugijos Vilniuje ir kt.

KNYGA PIE NUŽUDYTUS ŠAULIUS

Pabaigoje gruodžio mėnesio bus atiduota spaudai knyga apie bolševikų nužudytus šaulius. Kas dar nebūtų atsiuntęs turimų žinių ar nuotraukų, prašoma nedelsiant siųsti adresu: kun. J. Prunskis, 2606 W. 63 St., Chicago, IL 60629.

IŠVERTĖ Į ANGLŲ KALBĄ

Nijolė Gražulienė išvertė į anglų kalbą kun. Juozo Prunskio knygą „Bolševikų okupacija Lietuvoje". Spausdins „Draugo" spaustuvė. Leidžia šauliai.

Vytauto Kamanto žodis baigiamajame Mokslo ir Kūrybos simpoziumo posėdy

(Atkelta iš 3 psl.)

ros steigimo reikalu per praėjusius kelerius metus lietuvių spaudoje pasirodė arti 50 straipsnių, vedamųjų ir kitokių informacijų Drauge, Darbininke, Dirvoje, Tėviškės žiburiuose, Ateityje, Akiračiuose, Pasaulio lietuvyje ir kitur, tad mokslininkai tikriausiai bent dalį tų straipsnių matė ir skaitė. Pranešus lietuvių bendruomenei apie galutinį nutarimą Lituanistikos katedrą įsteigti Illinojaus universitete, Chicagoje, spaudoje buvo paskelbtas Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos atsišaukimas, kuris išsamiai kalba apie šios katedros svarbą, tikslus ir jaunimo nuotaikas. Paskaitysiu jį iš šių metų balandžio mėnesio Pasaulio lietuvio:

"Šiais metais lietuvių tauta prisimena įvykius prieš keturiasdešimt metų, kuomet 1941 m. okupantas Lietuvoje pradėjo žiaurią trėmimų ir nuožmios priespaudos bangą. Tačiau šiandien galime džiaugtis, jog jaunimas Lietuvoje nėra svetimas ne taip jau tolimos, bet vis dėlto už jo prisiminimų ribos esančios praeities įvykiams. Tai liudija ir laisvosios, pogrindinės spaudos gausa, į kurios redagavimą ir leidimą yra įsijungusi jaunoji Lietuvos karta.

Kai Lietuvoje auga karta, nepažinusi ano meto teroro bangos, tai išeivijoje bręsta jauni lietuviai, kurių daugumas nėra matę Lietuvos, nepažinę jos anuometinių ir dabartinių vargų, bet nenutraukę su ja dvasinių saitų.

Kaip jaunimas Lietuvoje, taip ir jo bendraamžiai išeivijoje turi savo darbus ir savo atsakomybes. Jauniems išeiviams šiandien rūpi įvairiausiais būdais būti naudingiems lietuvių tautai. Tai stengiamasi daryti politine, kultūrine ir visuomenine veikla, palaikant gyvą lietuvybę už Lietuvos ribų ir gyvą viltį pavergtam jaunimui Lietuvoje.

Savo svarba nepakeičiamas rūpestis yra brandinimas jaunų lietuvių mokslininkų, kurie pajėgtų tinkamu akademiniu lygiu krauti į būsimos laisvos ir nepriklausomos Lietuvos kraitį savo mokslinius darbus lietuvių kalbos, literatūros, istorijos, politinių ir kitų mokslų srityse. Galime džiaugtis, jog šiandien tarp išeivijos lietuvių jaunimo vis dažniau atsiranda asmenų, norinčių ir siekiančių tai daryti. Išeivijos lietuvių jaunimas nesitenkina vidurinės mokyklos lituanistinio žinojimo lygiu: lanko institutus, steigia kursus ir kitokiais būdais angažuojasi lituanistikos sritims.

Iš kitos pusės nėra lengva įjungti lituanistikos dalykus į gyvenamojo krašto aukštojo mokslo programas, kurių tikslai ir reikalavimai dažnai skiriasi nuo lituanistikos interesų. Todėl jaunimas sveikina Pasaulio Lietuvių Bendruomenę, kurios Penktasis seimas 1978 m. Toronte, Kanadoje, ryžosi sukonkretinti jaukelerius metus vykusius privačius pokalbius apie nuolatinę pastogę lituanistikai. Toks seimo nutarimas, raginantis "sudaryti sąlygas kuriame nors Šiaurės Amerikos universitete pastoviai Lituanistikos katedrai", buvo seniai lauktas.

Per pastaruosius dvejus metus PLB valdyba tyrinėjo Lituanistikos katedros steigimo galimybes, o 1981 kovo 1 ryžosi ją steigti. Jaunimas entuziastiškai pritaria šiam sumanymui ir žada visakeriopomis priemonėmis jį remti. Jaunimas skatina visus lietuvius, nepaisant jų amžiaus, gyvenamos vietovės ar ideologinės pakraipos, visomis jėgomis padėti įgyvendinti Lituanistikos katedros idėją.

Katedros įsteigimas padės užtikrinti naujas lituanistikos specialistų kartas, o tai bus nepamainomai reikšminga, siekiant lietuvybės puoselėjimo išeivijoje ir nuolatinės pagalbos užtikrinimo pavergtajai lietuvių tautos daliai Lietuvoje".

Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos valdyba

1981 m. balandžio mėn.

Taip optimistiškai atsiliepė Amerikoje gimęs ir augęs lietuvių jaunimas pats pirmasis apie Lituanistikos katedrą.

Prieš savaitę, lapkričio 20 dieną, kartu su dr. Antanu Razma mudu pasirašėme sutartį su Illinojaus universitetu ten steigti amžiną Lituanistikos katedrą su 750.000 dol. fondu. Pats universitetas prie katedros steigimo prisideda su 150,000 dol. suma, o lietuvių dalis yra 600,000 dol. per ateinančius nepilnus šešerius metus, arba po 100,000 dol. per metus.

Pirmieji Lituanistikos katedros mecenatai buvo taip pat jaunimo atstovai, du jauni lietuviai akademikai. Tai Romas ir Emilija Sakadolskiai, dar Toronte po prof. Šilbajorio kalbos paskyrę pirmąją 1000 dol. Antroji mecenatė yra Lietuvoje brendusi vyresniosios kartos akademikė — istorikė Alicija Rugytė, jos pagerbimo metu šią vasarą Chicagoje paskyrusi taip pat 1000 dol. (Ji už savaitės ateinantį šeštadienį švenčia savo 79-jį gimtadienį).

Prieš pat šio simpoziumo pradžią, Pasaulio ir Amerikos Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos suvažiavime, į mecenatų eiles viešai įsijungė ir Amerikoje gimę ir subrendę ankstyvesnės lietuvių kartos akademikai Antanas ir Marija Rudžiai, Lituanistikos katedrai paskirdami savo pirmąją tūkstantinę.

Šie trys mecenatai simbolizuoja ryšį tarp mokslininkų ir lietuvių bendruomenės, tarp jaunimo ir vyresniosios kartos, tarp Lietuvoje gimusių ir subrendusių inteligentų ir Amerikos ankstyvesniųjų lietuvių išeivių. Juos jau pasekė ir daugiau asmenų.

Pati Lituanistikos katedra simbolizuoja mūsų meilę lietuvių kalbai, kuri yra mums tautinė garbė ir stipriausias tautinės bendruomenės ryšys.

Kas buvo svajonė ir vizija pirmuose Mokslo ir Kūrybos simpoziumuose, tai šiandien yra jau reali didelio bendro darbo ir ryžto pradžia.

Esu visada didelis optimistas ir giliai tikiu, kad bendromis mūsų visų — mokslininkų, profesionalų ir dosnių bei darbščių tautiečių parama ir darbu ši amžina Lituanistikos katedra Illinojaus universitete Chicagoje šviės kaip mokslo židinys ne tik mums, lietuviams, bet ir visam pasauliui.

Ir sekančiame Mokslo ir Kūrybos V-jame simpoziume 1985 metais čia vietoj manęs, Bendruomenės darbininko, į jus kalbės daug geriau ir gudriau žymus lietuvis mokslininkas - profesorius Lituanistikos katedros vedėjas arba vedėja. Tad skirstykimės su pakilia nuotaika, kad vėl susitiktume Penktajame Mokslo ir Kūrybos simpoziume.

Istorijos sesijos simpoziume

Istorijos sekcijai pirmininkavo dr. Jonas Račkauskas. Buvo dvi sesijos: pirmoji penktadienį, lapkr. 27 d., ir antroji šeštadienį, lapkr. 28 d.

Jonas Dainauskas, apdėjęs stalą daugybe leidinių, kalbėjo apie „Dabartinę Lietuvos istoriografijos padėtį". Bendrais ir specialiais Lietuvos istorijos klausimais knygų ir straipsnių yra pasirodę labai daug tiek ok. Lietuvoje, tiek ir už jos ribų. Blogiau su tos literatūros registravimu, bibliografija. Pvz. yra išleista „LTSR bibliografija 1940-1965", kur sužymėta daug raštų, nieko bendro neturinčių su Lietuvos istorija. Įtraukiami nevertingi rašiniai, niekinama neprikl. Lietuva, didelė disproporcija tarp senosios ir bolševikinės Lietuvos aprašymų. Išeina viena kita gera knyga, nagrinėjanti atskirus klausimus. Taip pat panagrinėjo ir Vakaruose įvairiomis kalbomis išėjusias šios srities knygas.

Vincentas Liulevičius nagrinėjo klausimą „Lietuvių išeivija: tautai nuostolis ar pelnas". Pirmiausia suminėjo labai seniai keltus priekaištus, kad emigracija daranti tautai nuostolį, atimdama tautai žmogų, kuris išsiveža tam tikrą sumą pinigų ir darbo jėgą. Prelegentas suminėjo daugybę emigraciją pateisinančių priežasčių: politinį, tautinį ir religinį persekiojimą, ekonominius sunkumus, gyventojų perteklių. Apskaičiavęs vadinamus nuostolius, iškėlė išeivių atliktus patarnavimus savo tautai politikos, kultūros bei švietimo reikaluose, bandė apskaičiuoti ir Lietuvai išeivijos suteiktą materialinę paramą. Susidarė išvada, kad išeivija tautai nuostolio nepadarė.

Kun. Vincas Valkavičius nagrinėjo labai įdomią temą: „Lietuvių imigrantų Naujoje Anglijoje tautinio sąmoningumo pradmė ir išlaikymas". 19 a. pradžioje tiek Lietuvoje, tiek jos emigrantų tarpe tautinė sąmonė buvo apmirusi, o antroje pusėje pradėjo kilti. Imigrantai atvyko be tautinio sąmoningumo, dažnai neskirią savęs nuo lenkų, nes jungė bendra tikyba. Pradžioje dalyvavo bendrose su lenkais organizacijose, steigė bendras parapijas. Kylant tautiniam sąmoningumui, kurį ypač žadino J. Šliūpas ir kun. Burba, prasidėjo skyrimasis nuo lenkiškų parapijų ir organizacijų. Duodamas daug įdomių pavyzdžių, teigė, kad lietuvių tautinę sąmonę gaivino ir palaikė lietuviškos parapijos, pašalpinės draugijos, spauda, vedybos, vengiant mišrių, ir chorai.

Antroje sesijoje, neatvykus Sauliui Sužiedėliui, buvo dvi paskaitos: Marijos Gimbutienės ir Elenos Bradūnaitės. Marija Gimbutienė savo paskaitoje „Baltų genezė" nagrinėjo pra-indo-europiečių atkeliavimą ir Europos kultūros transformaciją. Naujausi archeologiniai duomenys rodo, kad indo-europiečių branduolys buvęs Rusijos stepėse. Prisijaukinus arklį, pirmoji indo-europiečių banga pasiekė vidurio Europą apie 4400 m. pr. Kr. Prasidėjo dviejų skirtingų kultūrų maišymasis, trukęs apie 2000 metų, kol išsirutuliojo atskiri kultūriniai vienetai, jų tarpe ir prabaltai.

Elena Bradūnaitė turėjo įdomią ir gal pirmą kartą paliestą temą: „Pirmosios lietuviškos plokštelės Amerikoje: užmirštas šaltinis gilesnėms studijoms". Šio šimtmečio pirmuosiuose dešimtmečiuose įvairios amerikiečių rekordavimo kompanijos išleido daug plokštelių įvairioms etninėms grupėms, jų tarpe ir lietuviams. Į plokšteles liko įrašyti įvairūs lietuvių orkestrai, chorai, dainininkai, humoristai ir pan. Tos plokštelės, grojamos dar ranka užsukamais patefonais, atliko didelį tautinio sąmoningumo palaikymo darbą, žadino folkloristinį ir kitokį gyvastingumą. Paskaitą pailiustravo savo pačios tyrinėjimo duomenimis ir pavyzdžiais.

J. Masilionis

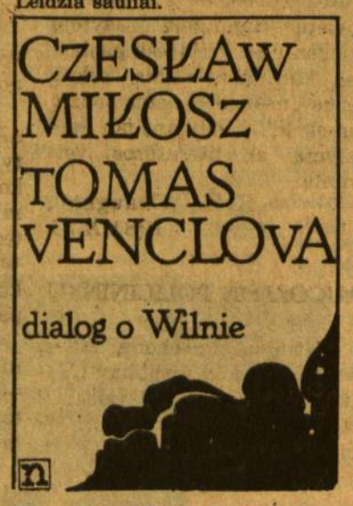

Czeslavo Miloszo — Tomo *Venclovos dialogas išleistas Lenkijoje*

Daugelis mūsų skaitytojų žino Czeslawo Miloszo ir Tomo Venclovos dialogą apie Vilnių bei lietuvių-lenkų santykius. Jis išspausdintas „Metmenyse" (Nr. 38), lenkų „Kultūroje", taip pat naujojoje Tomo Venclovos knygoje „Lietuva pasaulyje". Šiomis dienomis dialogas išleistas atskira knyga Lenkijoje. Ją išspausdino nepriklausoma leidykla NOWA. Išaugusi iš savilaidos, ta leidykla šiandien veikia visiškai viešai, pateikdama skaitytojams knygas, kurių nepraleidžia oficialioji komunistinė cenzūra. Knygoje įdėtas ir Romo Venclovos eilėraštis „Rozmowa w zimie" (Dialogas žiemą), Miloszo išverstas į lenkų kalbą ir platokai pakomentuotas.

Leidėjai pažymi, kad knyga buvo pardavinėjama Lenkijoje po 40 zlotų (jos tiražas jau išpirktas).

Dviejų rašytojų pašnekesys apie Vilnių neseniai pasirodė dar dviem kalbom. Švediškai jį išspausdino prestižinis žurnalas „Artes", leidžiamas Švedų Akademijos (1981, Nr.3-4). Rusiškai pašnekesys paskelbtas Paryžiaus žurnale „Sintaksis", kurį redaguoja Andrejus Siniavskis (1981, Nr.9).